

Засновники журналу:
Подільський державний
аграрно-технічний університет
ПВНЗ «Хмельницький економічний
університет»
ПП «Інститут економіки, технологій
і підприємництва»,
Тернопільська державна
сільськогосподарська дослідна
станція Інституту кормів та
сільського господарства Поділля
НААН

Головний редактор:
Стельмашук А.М.,
д.е.н., професор

Заступник головного редактора:
Волощук К.Б.,
д.е.н., професор

Відповідальний секретар:
Печенюк А.В., к.е.н., доцент

Редакційна рада:
Іванишин В.В., д.е.н., проф.
Кулик С.М.
Смоленюк Р.П., к.е.н., доцент
Стельмашук А.М., д.е.н., проф.

Редакційна колегія:
Варченко О.М., д.е.н., проф.
Губені Ю.Е., д.е.н., проф.
Дем'яненко М.Я., д.е.н., проф., акад. НААН
Зінчук Т.О., д.е.н., проф.
Іванишин В.В., д.е.н., проф.
Лотоцький І.І., д.е.н., проф.
Лучик С.Д., д.е.н., проф.
Мазур Н.А., д.е.н., проф.
Малік М.Й., д.е.н., проф., акад. НААН
Місюк М.В., д.е.н., проф.
Пущентейло П.Р., д.е.н., проф.
Рудик В.К., д.е.н., доцент
Саблук П.Т., д.е.н., проф., акад. НААН
Ульянченко О.В., д.е.н., проф., чл.-кор.
НААН
Чикуркова А.Д., д.е.н., проф.

Зарубіжні вчені

Павлов К.В., д.е.н., проф. (Росія)
Пармакли Д.М., д.е.н., проф. (Молдова)
Усенко Л.М., д.е.н., проф. (Росія)
Шмарловська Г.О., д.е.н., проф. (Білорусь)
Горнович Мірослав, хаб. д.е.н., проф.
(Польща)
Маркс-Бельська Рената, хаб. д.е.н.,
(Польща)

Наукові редактори:

Загнітко Л.А., к.е.н., доцент
Корженівська Н.Л., к.е.н., доцент
Пастух Ю.А., к.е.н., доцент
Петрушенко О.О., к.філ.н.
Сава А.П., к.е.н., с.н.с.
Сидорук Б.О., к.е.н., с.н.с.

ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА

НАУКОВО-ВИРОБНИЧИЙ ЖУРНАЛ

5-6'2017(69)

Зміст

Транскордонна конвергенція між Україною та ЄС

Іванишин В.В., Стельмашук А.М. ІННОВАЦІЙНИЙ ШЛЯХ ДО
УНІВЕРСИТЕТУ ДОСЛІДНИЦЬКОГО ТИПУ..... 5

Луцишин З.О., Южаніна Н.П. ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА
ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІСКАЛЬНОГО СОЮЗУ ЄС ЗА УМОВ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТИФІКАЦІЇ..... 19

Економіка та інноваційний розвиток національного господарства

Мороз О.В., Карачина Н.П., Мороз І.О. ДО ПИТАННЯ
ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМІНУ «ПРОЛЕТАРІАТ» ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ
СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ..... 30

Брич В.Я., Снігур Х.А. ІННОВАЦІЇ В СИСТЕМІ ЛЮДСЬКОГО
РОЗВИТКУ..... 37

Письменний В.В. СИСТЕМА МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ
УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ..... 41

Остапенко Т.Г. УМОВИ ПЕРЕХОДУ ВИСОКО- ТА НАНО-
ТЕХНОЛОГІЧНИХ ГАЛУЗЕЙ ГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ
УКРАЇНИ ДО РОЗВИТКУ ШОСТОГО ТА СЬОМОГО УКЛАДІВ..... 46

Леховіцер В.О. ДІАГНОСТИКА ВПЛИВУ ПРОЦЕСІВ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НА РОЗВИТОК МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ
УКРАЇНИ..... 53

Економіка та конкурентоспроможність підприємств

Швиданенко Г.О., Бойко Т.Л. РОЗВИТОК СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ У КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОСТІ..... 59

Сарай Н.І. РОЛЬ ТОВАРНОЇ ПОЛІТИКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА..... 64

Куц Л.Л. СТРАТЕГІЧНО-ОРІЄНТОВАНЕ УПРАВЛІННЯ
НЕМАТЕРІАЛЬНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА З МЕТОЮ
ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ..... 69

Бояринова К.О. КОНЦЕПТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ
МАШИНОБУДУВАННЯ ЯК ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ
СИСТЕМ..... 77

Чернушкіна О.О., Царук В.Ю. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД
НОРМУВАННЯ ПРАЦІ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ
НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ..... 85

Костецька Н.І. ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ СТРАТЕГІЧНОГО
УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА..... 91

Завербний А.С. ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ
СТРАТЕГІЇ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИЧНИХ
ПІДПРИЄМСТВ..... 96

Волощук Ю.О. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ НЕОІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ
РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ..... 102

Савка М.В. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ФЕРМЕРСЬКИХ
ГОСПОДАРСТВ..... 107

Баранюк Х.О. МЕТОДИ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ: ДОСЛІДЖЕННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ..... 113

<p>Редактор: Довгань О.М.</p> <p>Рекомендовано до друку Вченою Радою Подільського державного аграрно-технічного університету, протокол № 11 від 29.06.2017 р.</p> <p>Виходить щомісячно</p> <p>Реєстраційне посвідчення Серія КВ № 11715-586Р від 08.08.2006 р.</p> <p>Перереєстровано: Реєстраційне посвідчення Серія КВ № 19945-9745ПР від 28.05.2013 р.</p> <p><i>Затверджено: Постановою Президії ВАК України від 14 червня 2007 р. №1-05/6 як наукове фахове видання України (економічні науки)</i></p> <p><i>Постановою Президії ВАК України від 10 березня 2010 р. № 1-05/2 як наукове фахове видання України (економічні науки)</i></p> <p><i>Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.07.2015 № 747 як наукове фахове видання України (економічні науки)</i></p> <p>ISSN 2309-1533 ISSN 2310-4864 (єл. вар.)</p> <p>Журнал «Інноваційна економіка» в наукометричних базах: РИНЦ – http://elibrary.ru/title_about.asp?id=50859 INDEX COPERNICUS – http://journals.indexcopernicus.com/+,p12420,3.html</p> <p>Підписано друку 30.06.2017 р.</p> <p>Формат 70x108/16 Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк арк. 22,3</p> <p>Тираж 300 прим.</p> <p>Віддруковано з готових діапозитивів в СМП «ТАЙП» вул. Чернівецька, 44 б, м. Тернопіль, 46000</p> <p>Автори статей несуть відповідальність за достовірність наведеної інформації (точність наведених у статті даних, цитат, статистичних матеріалів тощо) та за порушення прав інтелектуальної власності інших осіб. Висловлені авторами думки можуть не співпадати з точкою зору редакції. Передрук дозволяється лише зі згоди автора.</p>	<p>Бойчук А.Б. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СТУПЕНЮ ГОТОВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ДО ПІДГОТОВКИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ.....</p>	119
	<p>Економіка природокористування та екологізація навколишнього середовища</p> <p>Гевко Р.Б., Дзядикевич Ю.В., Брошак І.С., Любезна І.В. НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В АПК УКРАЇНИ.....</p>	126
	<p>Савчук В.А. СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ АГРОПРОДОВОЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ.....</p>	132
	<p>Демографія, зайнятість населення і соціально – економічна політика</p> <p>Сороківська О.А., Мосій О.Б., Кужда Т.І. ВІДКРИТТЯ ВЛАСНОЇ СПРАВИ ЯК ШЛЯХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ АТО.....</p>	139
	<p>Ільчук В.В. ПРОБЛЕМИ В СФЕРІ ФОРМУВАННЯ І РЕГУЛЮВАННЯ ДОХОДІВ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ І ОСНОВНІ МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЇХ АНАЛІЗУ.....</p>	145
	<p>Маркетинг і ринкові відносини</p> <p>Свиноус І.В., Гаврик О.Ю., Хомяк Н.В. БЮДЖЕТУВАННЯ ЯК СКЛADOVA ПЛАНУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПТАХІВНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ.....</p>	150
	<p>Дячун О.Д., Мигаль О.Ф. СУТНІСТЬ ПЛАНУВАННЯ ПРОДАЖУ, ЙОГО ПРИНЦИПИ, ВИДИ ТА ЕТАПНІСТЬ.....</p>	155
	<p>Матвійчук Н.П. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ІННОВАЦІЇ У СФЕРІ ПРОМИСЛОВОЇ ПЕРЕРОБКИ ПЛОДОВО-ЯГІДНОЇ ПРОДУКЦІЇ.....</p>	161
	<p>Фінансово-кредитна і грошова політика</p> <p>Білоусова О.С. РЕФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ .....</p>	170
	<p>Статистика, облік, аналіз та аудит</p> <p>Лазаришин А.В., Грицюк П.М. МОЖЛИВОСТІ МЕТОДИКИ РЕЛЕВАНТНОГО АНАЛІЗУ ЛІКВІДНОСТІ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЙОГО ОЦІНЮВАЛЬНО-ДІАГНОСТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ.....</p>	175
	<p>Жукевич С.М., Карпишин Н.І. АНАЛІЗ Й ОЦІНКА ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....</p>	180
	<p>Гуменюк О.О. АНАЛІЗ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ</p>	185
	<p>Пирогов Д.А. СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ У РОЗРІЗІ КЛАСТЕРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ.....</p>	190
	<p>Інформаційні технології та економічна безпека</p> <p>Гранатуров В.М., Кораблінова І.А. ІНФОРМАЦІЙНИЙ РИЗИК ПІДПРИЄМСТВА: ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ QUI PRO QUO У ВИЗНАЧЕННІ ПОНЯТТЯ.....</p>	199
	<p>Григорків М.В. МОДЕЛЮВАННЯ ДИНАМІКИ ДВОСЕКТОРНОЇ ЕКОНОМІКИ З ПЕРВИННОЮ ТА ВТОРИННОЮ УТИЛІЗАЦІЄЮ ЗАБРУДНЕННЯ.....</p>	206
	<p>Бурлаков О.С., Мушеник І.М. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВАМИ.....</p>	212
<p>РЕФЕРАТИ.....</p>	218	
<p>АВТОРИ НОМЕРА.....</p>	261	
<p>ВІТАННЯ З ЮВІЛЕЄМ.....</p>	267	

Founders of the journal:
 Podolskyi State Agrarian and Technical University
 Private Institution of Higher Education “Khmelnyskyi economical University”
 Private enterprise “Institute of Economics, Technologies and Entrepreneurship”
 Ternopil State Agricultural Experimental Station of the Institute of Feeds Research and Agriculture of Podillia of NAAS

Chief editor:
 Stelmashchuk A.M.,
 Dr.econ.sc., prof.

Deputy chief editor:
 Voloschuk K.B.,
 Dr.econ.sc., prof.

Executive Secretary:
 Pecheniuk A.V.,
 Candidate of Economic Sciences, associate professor

Editorial Council

Ivanyshyn V.V., Dr.econ.sc., prof.
 Kulyk S.M.
 Smoloniuk R.P., Cand.econ.sc., assoc. prof.
 Stelmashchuk A.M., Dr.econ.sc., prof.

Editorial Board:

Varchenko O.M., Dr.econ.sc., prof.
 Hubeni Yu.E., Dr.econ.sc., prof.
 Demianenko M.Y., Dr.econ.sc., prof., acad. of NAAS
 Zinchuk T.O., Dr.econ.sc., prof.
 Ivanyshyn V.V., Dr.econ.sc., prof.
 Lototskyi I.L., Dr.econ.sc., prof.
 Luchyk S.D., Dr.econ.sc., prof.
 Mazur N.A., Dr.econ.sc., prof.
 Malik M.Y., Dr.econ.sc., prof., acad. of NAAS
 Misiuk M.V., Dr.econ.sc., prof.
 Putsenteilo P.R., Dr.econ.sc., prof.
 Rudyk V.K., Dr.econ.sc., assoc. prof.
 Sabluk P.T., Dr.econ.sc., prof., acad. of NAAS
 Ulianchenko O.V., Dr.econ.sc., prof., corresponding member of NAAS
 Chykurkova A.D., Dr.econ.sc.

Foreign scientists:

Pavlov K.V., Dr. econ.sc., prof. (Russia)
 Parmakli D.M., Dr. econ.sc., prof. (Moldova)
 Usenko L.M., Dr. econ.sc., prof. (Russia)
 Shmarlovska G.O., Dr.econ.sc., prof. (Belarus)
 Gornowicz Mirosław, Dr. hab., prof. UWM (Poland)
 Marks-Bielska Renata, Dr. habil (Poland)

Scientific editors:

Zahnitko L.A., Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof.
 Korzhenivska N.L., Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof.
 Pastukh Yu.A., Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof.
 Petruschenko O.O., Cand. Sci. (Philological) Assoc. Prof.
 Sava A.P., Cand. Sc. (Econ.), senior research fellow
 Sydoruk B.O., Cand. Sc. (Econ.), senior research fellow

INNOVATIVE ECONOMY

Scientific and Production journal

5-6'2017 (69)

Contents

<u>Cross-border convergence between Ukraine and the EU</u>	
Ivanyshyn V.V., Stelmashchuk A.M. INNOVATIVE WAY TO THE UNIVERSITY OF RESEARCH TYPE	5
Lutsyshyn Z.O., Yuzhanina N.P. PROBLEMS OF FORMATION AND FUNCTIONING OF THE EU FISCAL UNION IN CONDITIONS OF SOCIAL AND ECONOMIC STRATIFICATION.....	19
<u>Economy and innovative development of the national economy</u>	
Moroz O.V., Karachyna N.P., Moroz I.O. THE QUESTION OF USING THE TERM “PROLETARIAT” IN THE STUDY OF CONTEMPORARY UKRAINIAN SOCIETY.....	30
Brych V.Ya., Snihur Kh.A. INNOVATIONS IN THE SYSTEM OF HUMAN DEVELOPMENT.....	37
Pysmennyi V.V. LOCAL TAX SYSTEM OF UKRAINE: THE CURRENT STATE AND WAYS OF REFORMING.....	41
Ostapenko T.H. CONDITIONS OF TRANSFERENCE OF HIGH AND NANO-TECHNOLOGIC BRANCHES OF UKRAINIAN ECONOMIC COMPLEX TO THE DEVELOPMENT OF SIXTH AND SEVENTH STRUCTURE.....	46
Lehovitser V.O. DIAGNOSTICS OF INFLUENCE OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES ON DEVELOPMENT OF MACHINE-BUILDING INDUSTRY IN UKRAINE.....	53
<u>Economy and competitiveness of the enterprises</u>	
Shvydanenko G.O., Boyko T.L. DEVELOPMENT OF ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF INNOVATIVENESS.....	59
Sarai N.I. ROLE OF COMMODITY POLICY IN ENSURING THE COMPTITIVENESS OF THE ENTERPRISE.....	64
Kuts L.L. STRATEGICALLY ORIENTED MANAGEMENT OF INTANGIBLE ASSETS OF THE ENTERPRISE IN ORDER TO INCREASE ITS COMPETITIVENESS.....	69
Boiarynova K.O. CONCEPTUAL DIRECTIONS OF ENSURING THE DEVELOPMENT OF INNOVATION-ORIENTED MACHINEBUILDING ENTERPRISES AS FUNCTIONAL ECONOMIC SYSTEMS.....	77
Chernushkina O.O., Tsaruk V.Yu. FOREIGN EXPERIENCE OF LABOR LAW AND THE POSSIBILITY OF ITS APPLICATION ON ENTERPRISES OF UKRAINE.....	85
Kostetska N.I. FEATURES OF THE MECHANISM OF STRATEGIC COST MANAGEMENT OF AN ENTERPRISE.....	91
Zaverbny A.S. FACTORS OF INFLUENCE ON FORMING ORGANIZATIONAL DEVELOPMENT STRATEGY OF ENERGY ENTERPRISES.....	96
Voloshchuk Yu.O. THE MAIN AREAS OF NEO-INDUSTRIALIZATION FOR THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES.....	102
Savka M.V. THEORETICAL BASES OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF FARMING ECONOMIES.....	107
Baraniuk Kh.O. METHODS OF ESTIMATION OF COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES: RESEARCH AND IMPROVEMENT.....	113
Boychuk A.B. METHODOLOGICAL ASPECTS OF DEFINING THE DEGREE OF ENTERPRISE’S READINESS FOR PREPARATION AND IMPLEMENTATION OF THE INNOVATION PROGRAM.....	119

<p>Editor: Dovhan O.M.</p> <p>Recommended for publication by the Scientific Council of Podolskyi State Agrarian and Technical University, protocol № 11 from 29.06.2017</p> <p>Periodicity - once a month</p> <p>Licence of government registration of printed mass media KB № 11715-586P from 08.08.2006</p> <p>Re-registered: Licence of government registration of printed media KB № 19945-9745ПП from 28.05.2013</p> <p>Approved: as a scientific professional editions of Ukraine (Resolution of the Presidium of the Higher Attestation Commission of Ukraine: № 1-05/6; issued 14.06.2007)</p> <p>as a scientific professional editions of Ukraine (Resolution of the Presidium of the Higher Attestation Commission of Ukraine: № 1-05/2; issued 10.03.2010)</p> <p>by the Order of Ministry of Education and Science of Ukraine from 13.07.2015, No 747 as scientific professional editions of Ukraine (economic sciences)</p> <p>ISSN 2309-1533 (Print) ISSN 2310-4864 (Online)</p> <p>The journal “Innovative economy” is included in the international scientometric databases: RYNTS – http://elibrary.ru/title_about.asp?id=50859 INDEX COPERNICUS – http://journals.indexcopernicus.com/+_p12420,3.html</p> <p>Signed for printing 30.06.2017</p> <p>Format 70x108/16. Offset paper. Printing is offset. Con. print pages 22,3</p> <p>Circulation is 300 copies.</p> <p>It has been printed from ready slides in SMP «TYPE» str. Chernivetska, 44, Ternopil, 46000</p> <p>The authors of the articles are responsible for the authenticity of the information (the accuracy of the presented information in the article, quotations, statistical materials, etc.) and for violation of intellectual property rights of others. Opinions expressed by the authors may not reflect the views of the editors. Reprinting is permitted only with the consent of the author.</p>	<p><u>Environmental economics and ecologization of the environment</u></p> <p>Hevko R.B., Dziadykevych Yu.V., Broshchak I.S., Liubezna I.V. DIRECTIONS FOR IMPROVEMENT OF LAND USE IN THE AIC OF UKRAINE.....</p>	126
	<p>Savchuk V.A. STRATEGIC ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF ORGANIC AGRICULTURAL FOOD PRODUCTION IN UKRAINE...</p>	132
	<p><u>Demography, population employment and social - economic policy</u></p> <p>Sorokivska O.A., Mosiy O.B., Kuzhda T.I. OPENING OF OWN BUSINESS AS A WAY FOR SOCIAL AND ECONOMIC ADAPTATION OF ATO VETERANS.....</p>	139
	<p>Ilichuk V.V. PROBLEMS IN THE SPHERE OF FORMATION AND REGULATION OF INCOME OF THE RURAL PEOPLE AND THE MAIN METHODOLOGICAL APPROACHES TO THEIR ANALYSIS.....</p>	145
	<p><u>Marketing and market relations</u></p> <p>Svynous I.V., Havryk O.Yu., Khomiak N.V. BUDGETING AS A COMPONENT OF PLANNING THE ECONOMIC ACTIVITY OF POULTRY ENTERPRISES .....</p>	150
	<p>Diachun O.D., Myhal O.F. THE ESSENCE OF SALES PLANNING, ITS PRINCIPLES, TYPES AND STAGE.....</p>	155
	<p>Matviichuk N.P. ORGANIZATIONAL INNOVATIONS IN THE INDUSTRIAL PROCESSING OF FRUITS AND BERRIES PRODUCTS.....</p>	161
	<p><u>Financial–credit and monetary policy</u></p> <p>Bilousova O.S. REFORMING MECHANISMS OF FINANCIAL MANAGEMENT AT PUBLIC ENTERPRISES .....</p>	170
	<p><u>Statistics, accounting, analysis and audit</u></p> <p>Lazarishin A.V., Hrytsiuk P.M. THE POSSIBILITIES OF THE METHOD OF THE RELEVANT ANALYSIS OF LIQUIDITY IN THE IMPLEMENTATION OF ITS EVALUATION-DIAGNOSTIC FUNCTION.</p>	175
	<p>Zhukevych S.M., Karpysyn N.I. ANALYSIS AND ESTIMATION OF FINANCIAL RISKS IN THE BUSINESS MANAGEMENT SYSTEM</p>	180
	<p>Humeniuk O.O. ANALYSIS AS AN IMPORTANT ELEMENT OF ENTERPRISE MANAGEMENT.....</p>	185
	<p>Pyrogov D.A. STATISTICAL ANALYSIS OF UKRAINE’S REGIONS SOCIO-ECONOMIC STATE IN THE CONTEXT OF CLUSTER POTENTIAL.....</p>	190
	<p><u>Information technology and economic security</u></p> <p>Granaturov V.M., Korablinova I.A. INFORMATION RISK OF THE ENTERPRISE: TO SOLVE THE QUI PRO QUO PROBLEM IN DEFINING THE CONCEPT.....</p>	199
	<p>Hryhorkiv M.V. MODELING OF DYNAMICS OF TWO-SECTORAL ECONOMY WITH PRIMARY AND SECONDARY UTILIZATION OF POLLUTION .....</p>	206
	<p>Burlakov O.S., Mushenyk I.M. METHODOLOGICAL BASES FOR EVALUATING THE EFFECTIVENESS OF INTRODUCTION AND USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN MANAGEMENT OF ENTERPRISES.....</p>	212
	<p>ABSTRACTS .....</p>	218
	<p>INFORMATION ABOUT THE AUTHORS.....</p>	261
<p>CONGRATULATIONS ON THE ANNIVERSARY.....</p>	267	

ЕКОНОМІКА ТА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

УДК 330.1.541

Мороз О.В.,
д-р екон. наук, професор
Карачина Н.П.,
д-р екон. наук, професор
Мороз І.О.,
канд. екон. наук, доцент
Вінницький національний технічний університет

ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМІНУ «ПРОЛЕТАРИАТ» ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ

Moroz O.V.,
dr.sc.(econ.), professor
Karachyna N.P.,
dr.sc.(econ.), professor
Moroz I.O.,
cand.sc.(econ.), assoc. prof.
Vinnytsia National Technical University

THE QUESTION OF USING THE TERM "PROLETARIAT" IN THE STUDY OF CONTEMPORARY UKRAINIAN SOCIETY

Постановка проблеми. Термін «пролетаріат» сьогодні сприймається перш за все через ретроспективний зміст. Натомість, його переосмислення, на нашу думку, може надати нового тлумачення ролі фактору соціальної структури (на прикладі українського соціуму) у здійсненні ключових для окремої нації соціально-економічних трансформацій; під останніми розуміли насамперед ринкові реформи в Україні та весь спектр змін, що супроводжують такі, а також глобальні процеси формування постіндустріального типу суспільства. Як відомо, трансформації українського суспільства з періоду кінця 80-х – початку 90-х рр. ХХ ст. призвели до глибоких структурних змін вітчизняного соціуму. Тому така постановка питання представляється актуальною.

Так, сьогодні, на фоні усталеної депресії економіки України все більш дискусійними стають питання ефективності ринкових реформ та загального розвитку нації, про що свідчать численні факти і публікації. З цих позицій актуалізується проблема соціальних конфліктів як обмежуючих чи, навпаки, потенційних факторів змін. Очевидно, можна стверджувати про національний рівень даної проблеми, де особливості соціальної стратифікації відіграють часто визначальну роль; при цьому виникають питання коректного опису моделі поведінки окремих класів чи груп агентів та їхнього відношення до реформ. Зміст та рівень індиферентності таких стосовно ринкових реформ, як вважаємо, не має сьогодні повного наукового опису. Це потребує проведення окремих досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Використання терміну «пролетаріат» у сучасних соціоекономічних дослідженнях в останній період практично не зафіксовано. Натомість проблеми бідності, майнової сегрегації соціуму, у т.ч. зв'язку цих явищ із процесами формування та поглиблення в країні ринкових відносин можна віднести до однієї із найбільш досліджуваних.

Так, необхідність подолання бідності вважалось [1] пріоритетним завданням ще у першій половині ХІХ ст., зокрема, у роботах Т. Мальтуса [2], Л. Сісмонді [3], Ч. Бута [4] та ін. Можна стверджувати, що класична і неокласична теорії як основа капіталістичної парадигми формувалася – через різну аргументацію з боку різних наукових течій - на припущенні про об'єктивність бідності якоїсь частини суспільства. У низці робіт – К. Маркса [5-6], Л. Сісмонді [3] та ін. – найчастіше такий суспільний сегмент асоціювався із назвою «пролетаріат».

Із загостренням ситуації проблеми з'явилося багато публікацій, що присвячені темі бідності в Україні. Серед таких можна відзначити праці О. Булавки, М. Капінус, Л. Курило, О. Павлова, В. Півторака, В. Рябоконя, П. Саблука, В. Ткачук, В. Чопенка, Я. Федоренко, А. Деркача та ін. [7-9]. Аналіз літературних джерел дозволяє стверджувати про досить помітну увагу з боку науковців до проблеми бідності; точка зору дослідників, як правило, сфокусована на тому, що дане явище перетворилося в одне з найбільш гострих на даному етапі ринкових реформ.

Проте, проблема бідності в Україні, як вважаємо, потребує подальшого наукового висвітлення через опис моделі структурних змін соціуму, де може бути визначені як антиподи: 1) деструктивна модель соціуму, функціонування якої призводить до занепаду та зубожіння; 2) конструктивна модель, за якої суспільство, формуючи ефективну ринкову економіку капіталістичного типу, здатне вирішити наявні проблеми, у т.ч. бідність, навіть якщо це віддалена перспектива. Наша гіпотеза опису дисфункцій сучасної економіки України будувалася на припущенні про наявність деструктивної згурпованої маси агентів, філософія, ідеологія, поведінка та конкретні дії яких блокують потенціал реформ із усіма негативними наслідками зазначеного. При цьому зміст даного явища може бути представленим через інтерпретацію інтелектуального комплексу терміну «пролетаріат».

З огляду на зазначене вище, даний напрям наукового дослідження потребує відповідних системних пошуків.

Постановка завдання. Мета дослідження – надати дефініційний та статистичний опис стану сучасного українського соціуму з огляду на уточнення змісту терміну «пролетаріат». Для досягнення поставленої мети виконувалися такі завдання: 1) здійснити монографічний аналіз поняття «пролетаріат» та визначити методологію його дослідження; 2) дослідити соціально-економічний стан та найбільш актуальні проблеми розвитку з огляду на наявність та поширення бідності у соціумі. Інформація бралася із різноманітних інформаційних джерел, особистих спостережень, офіційної статистичної звітності [10-11]. Об'єкт дослідження – процеси економічної інтерпретації дисфункцій ринкових реформ в Україні з огляду на критерій соціальної сегрегації соціуму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передусім слід деталізувати різні підходи до гносеології та інтелектуалізації терміну «пролетаріат». Як свідчить аналіз літературних джерел, існує 2 принципові підходи до тлумачення такого.

Так, згідно поширеній на пострадянському просторі версії, пролетаріат (*від лат. proletarius* — незаможний громадянин) - це назва робітничого класу, яка почала поширюватися С. Сімонді [3] наприкінці XVIII — на початку XIX ст. У європейській комуністичній і соціалістичній літературі термін «пролетаріат» спочатку не мав єдиного змісту і вживався для позначення найменш забезпечених класів і груп буржуазного суспільства. Пізніше К. Маркс і Ф. Енгельс [1; 5-6] надали терміну «пролетаріат» чіткого змісту як соціального класу найманих робітників у капіталістичному суспільстві, які позбавлені засобів виробництва і змушені продавати свою робочу силу підприємцям, внаслідок чого зазнають експлуатації. В цій же інтерпретації пролетаріат є соціальним продуктом саме капіталізму, де у такому ж значенні використовувався термін і «робітничий клас». Як правило, західні науковці термін «пролетаріат» у такому значенні майже не використовували; аналогічна ситуація спостерігалася в Україні після 90-х рр. XX ст.

Натомість класичне визначення згаданого терміну передбачає ту обставину, що пролетаріатом у стародавньому Римі вважали спочатку найбільш бідних за майновим цензом громадян, пізніше – декласовані верстви суспільства. При цьому слід підкреслити, що майновий стан не був головним критерієм пролетаріату. Нам особисто імпонує точка зору А. Тойнбі [12], в працях якого т.з. «внутрішній пролетаріат» розглядався як частина соціуму, яка нездатна ні до праці, ні до захисту батьківщини, але завжди готова до протесту з будь-якого приводу. Той саме А. Тойнбі наголошував на тому, що через певні обставини для якоїсь культури/соціуму (наприклад, т.з. «виродження творчої маси» [12]) різко актуалізується роль т.з. «зовнішнього пролетаріату» або народів, які з певних причин не змогли піднятися до рівня цивілізованості. На прикладі сучасної України яскравим прикладом зазначеного може бути, як вважаємо, роль у 2010-х рр. сусіднього російського соціуму.

Таким чином, використання якогось із двох підходів визначально призводить до двох альтернативних концептів вживання терміну та більше – опису проблеми соціальної стратифікації в цілому. Тому гносеологія такого в даному разі виглядає принциповим моментом. Зі свого боку хотіли б наголосити на коректності підходу, згідно з яким «пролетаріат» асоціюється із деструктивними (через певні причини) групами економічних агентів конкретного соціуму. Слід особливо підкреслити, що таку деструктивність можна ідентифікувати перш за все через особливу поведінку, що є маргінальною до соціуму в цілому. Дослідження питань того, чому формується така поведінка, як з'являються (і зникають) схожі групи агентів і яке все це має значення для реформ в країні - вважаємо, становить науковий і практичний інтерес.

Спробуємо ілюструвати опис якогось сегменту соціуму через термін «пролетаріат» за обома викладеними вище концептами. Для цього використаємо дані по Вінницькій області за період з початку 90-х рр. до 2015 р., використовуючи офіційні статистичні дані [10-11]. Регіон за сукупністю показників можна визнати типовим для України.

Так, впродовж ринкових реформ (за 1995-2015 рр.) населення області скоротилося щонайменше на 15%, при цьому кількість зареєстрованих безробітних зросла з 2,9 тис. осіб (0,3% працездатного населення) до 66,3 тис. осіб (8,9% працездатного населення). Зазначену тенденцію зростання пропозиції на ринку праці можна вважати світовим трендом. Слід також підкреслити загальне зменшення кількості зайнятих по регіону більш ніж на 20% (табл. 1). Загалом ці тенденції вже свідчать про негативний сценарій розвитку та як свідчення неефективності ринкових реформ. Проте більш характерними слід вважати структурні зміни.

Так, якщо взяти за основу визначення пролетаріату в інтерпретації цього терміну за К. Марксом та ін. [3; 5-6]), то до робітничого класу повинні бути віднесені працівники індустріальної сфери. Дискусійним виглядає те, чи відносяться до цього сегменту працівники сільського господарства та будівництва, проте нами ці дві сфери діяльності були віднесені також до індустріальних. Як бачимо (табл. 1), незважаючи на певну суперечливість динаміки в окремі роки, можна стверджувати, що за період ринкових реформ по Вінницькій області чисельність цього сегменту скоротилася фактично удвічі. Так, якщо у 2000 р. у сфері індустріального виробництва було 56,6% кількості робочих місць, то у 2015 р. – менше 43,0%.

У руслі тренду формування постіндустріалізму виглядає зворотня тенденція певного збільшення кількості зайнятих у сфері послуг. Симптоматичним виглядає при цьому дуже висока варіативність цього показника по окремих галузях діяльності. Так, чисельність зайнятих у соціально значимих сферах – освіті, охороні здоров'я – зменшилась приблизно на 20%, тоді як у фінансовій та страховій діяльності, торгівлі, готельно-ресторанному бізнесі та ін. – збільшилась більш ніж у 2,5 раза. На фоні зазначеного окремо слід підкреслити мало зрозуміле для ідеології ринкових реформ достатньо активне зростання чисельності управлінського апарату (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка зайнятості по галузях економічної діяльності
(на прикладі Вінницької області), %**

Галузі та види діяльності	1995	2000	2005	2010	2013	2015	Індекс динаміки за вказаний період
Традиційні для індустріальної економічної системи види діяльності							
Сільське господарство, мисливство, лісове та рибне господарство	331,8	342,8	226,3	188,3	232,5	207,9	0,63
Промисловість (з урахуванням виробництва та розподілення електроенергії, газу та води)	162,5	131,8	107,7	84,8	75,8	74,1	0,46
Будівництво	41,3	23,8	25,0	20,5	18,8	15,6	0,38
Всього по індустріальних галузях	535,6	498,4	359,0	293,6	327,1	297,6	0,56
Традиційні для постіндустріальної економічної системи види діяльності (сфера послуг)*							
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку. Діяльність готелів і ресторанів	50,4	105,2	107,2	139,2	136,0	138,0	2,70
Діяльність транспорту і зв'язку	48,1	52,4	45,3	48,9	40,0	47,8	0,99
Фінансова та страхова діяльність	5,3	4,1	5,8	7,2	7,2	12,4	2,34
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	56,3	52,9	54,5	53,3	47,7	45,8	0,81
Освіта	88,3	59,6	63,4	64,9	63,1	63,9	0,72
Апарат органів управління	25,4	27,7	39,7	46,0	39,5	39,8	1,57
Інші види діяльності*	92,5	22,8	48,1	40,3	44,0	29,6	0,32
Всього по сфері послуг	366,3	324,7	364,0	399,8	377,5	377,3	1,03
Всього кількість зайнятих в усіх сферах економічної діяльності, тис. осіб	901,9	823,1	723,0	693,4	704,6	647,9	0,78

Примітки: * - з урахуванням різниці у статистичній звітності за вказаними роками
Джерело: статистичні дані: [10-11]

Отже, трансформація українського соціуму до постіндустріального (що, звісно, відбувається) має місце за достатньо суперечливим сценарієм, коли частина сфер діяльності – перш за все освіта, охорона здоров'я - невинно скорочується, тоді як бюрократизація – навпаки, посилюється.

Суперечність зазначеної структурної динаміки фіксується також при аналізуванні трендів формування доданої вартості в окремих секторах. Так, враховуючи зміни статистичної звітності у різні роки, впродовж 1996-2000 рр. зафіксовано [10] тенденцію збільшення частки валової доданої вартості у вигляді виробництва товарів з 57,4 до 63,3%, тоді як виробництва послуг – відповідно зменшення з 42,6 до 36,7%. Надалі співвідношення між цими показниками може бути представлено через динаміку структури товарної продукції (табл. 2), де знову ж таки частка промислового виробництва зростала, а послуг – зменшувалася. Як окреме пояснення зазначеного нелогічного ефекту можна прийняти поширення тіньової діяльності у сфері послуг, що робить офіційні статистичні дані лише приблизними. Ідентифікація цього потребує окремих досліджень.

Таблиця 2

Структура товарної продукції у Вінницькій області, %

Галузі	Рік	
	2000	2015
Промислове виробництво (сільське господарство, мисливство, лісове господарство, рибне господарство, промисловість з урахуванням виробництва та розподілення електроенергії, газу та води)	63,0	72,8
Послуги (будівництво, торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку, діяльність готелів і ресторанів, транспорту і зв'язку, фінансова діяльність, освіта, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги, інші види діяльності)	37,0	21,2
Всього	100,0	100,0

Джерело: аналізування статистичних даних [11]

Про роль новостворених інститутів ринку у соціумі можуть свідчити дані про структуру грошових доходів домогосподарств. Як бачимо (табл. 3), для переважної частини населення і у 2000, і у 2015 рр. доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості залишалися дуже незначними.

Таблиця 3

Структура грошових доходів домогосподарств у Вінницькій обл., %

	2000 р.		2015 р.	
	у міських поселеннях	у сільській місцевості	у міських поселеннях	у сільській місцевості
Всього грошових доходів, грн.	251,5	207,4	3655,8	2213,5
Оплата праці	50,1	25,6	61,5	35,1
Доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості	3,3	1,5	5,5	4,1
Доходи від продажу с.-г. продукції	4,2	31,3	0,5	15,7
Пенсії, стипендії, допомоги та субсидії	25,7	32,8	24,3	35,7
Грошова допомога та інші грошові доходи	16,7	8,8	8,2	9,4

Джерело: аналізування статистичних даних із [10-11]

Ці дані свідчать про наступне: перш за все, про суперечливість української моделі соціально-економічного розвитку в процесі ринкових трансформацій. Гіпотеза (очікування) наслідків такого сценарію повинна була б передбачати постіндустріалізацію розвитку. Останнє, як відомо, передбачає зростання ролі сфери послуг, у т.ч. освіти, науки, медицини і т.п. в усіх аспектах, про що, як бачимо (див. табл. 1-2), стверджувати проблематично. При цьому українська економіка все ж таки втрачає ознаки індустріального суспільства, набуваючи при цьому тенденції бюрократизації системи управління та системи в цілому. Тому є підстави означити суперечливість розвитку України як проблему деіндустріалізації та відхід при цьому від вектору побудови постіндустріального суспільства.

При цьому роль «пролетаріату» у марксистській інтерпретації очікувано зменшувалася, що, однак, є скоріше формальною динамікою і не розкриває суті негативних чи позитивних наслідків змін. Останнє можливе лише трактування цієї категорії у вище згаданій тойнбінівській версії: тобто, успіх чи невдачі реформ (змін) можуть бути адекватно оцінені за динамікою деструктивно налаштованої частини населення, тобто того самого «внутрішнього пролетаріату».

Як вважаємо, використання статистичних даних лише якоюсь мірою може про свідчити про психологічні настрої соціуму щодо ринкових реформ. Так, за даними [10-11], зазначається тенденція зменшення розриву у доходах населення табл. 3. Так, співвідношення доходів 10% найбільш і 10% найменш забезпеченого населення у 2000 р. складало 5,3 (загальних) – 8,4 (грошових) рази, тоді як у 2015 р. – відповідно 3,5 і 3,8 рази. За цей же період частка населення із середньодушовими доходами, що були нижчі за прожитковий мінімум, зменшилася із 62% до 24%. Іншим аналогічним по суті

показником є динаміки частки населення із середньодушовими грошовими витратами нижче середнього, яка складала у 1999 р. 63,4%, 2000 р. – 62,4%, 2010 р. – 22,1%, 2015 – 12,1%. На нашу думку, такі оцінки є занадто оптимістичними. У будь-якому разі наявність «внутрішнього пролетаріату» визначається не кількісними характеристиками, а тим, наскільки ідеологія опортунізму до змін, суспільства, влади тощо є поширеною серед якогось суспільного сегменту. А ось таких оцінювань, на жаль, в Україні явно недостатньо.

Наші спроби аналогічних досліджень можуть бути ілюстровані даними опитувань та інтерв'ювань, проведених упродовж 2010-2016 рр. В дослідженні приймали участь загалом 531 особа з числа студентів I курсів ВНЗ, які від імені своєї сім'ї та свого особисто висловлювали точку зору про характер очікуваної соціальної політики в країні (табл. 4).

Таблиця 4

Чисельна інтерпретація респондентів

	Рік							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ВНТУ*	27	21	29	30	31	24	26	29
ВНАУ**	-	78	63	95	78	-	-	-
всього	27	99	92	125	109	24	26	29
всього	531							

Примітки: * ВНТУ- Вінницький національний технічний університет, ВНАУ – Вінницький національний аграрний університет; різниця між студентами ВНЗ не враховувалася

Джерело: авторські дослідження

Дана категорія респондентів характеризувалася наступним: студенти (економічних спеціальностей) належали до контрактної форми навчання (тобто сім'ї сплачували за їхнє навчання, здебільшого самі мали освіту і були у працездатному віці та стані, звідси – мали таку можливість і водночас розуміння перспективи отримання вищої освіти, після отримання освіти переважна частина респондентів пов'язувала свою працю із бізнесом). Звідси респонденти, за гіпотезою, належали до груп економічних агентів, що загалом мали високий рівень адаптації до ринку, відповідну модель поведінки і сприйняття змін. За даними респондентів, доходи близько 5% сімей забезпечувалися працею у державних установах, близько 11% – як найманих працівників у структурах бізнесу і близько 84% - здійсненням приватного бізнесу (сюди ж були віднесені позиція «тимчасова не працюючий» або «той, що не має постійного місця роботи», з чим, очевидно, слід пов'язати здійснення прихованих форм економічної діяльності).

Питання охоплювали 2 групи: 1) щодо соціальної самоідентифікації респондентів (та їхніх сімей) за майновим станом; 2) щодо оцінювання важливості окремих складових соціальної політики, а – звідси – ролі держави у вирішенні типових життєвих проблем; 3) готовності до збільшення фінансування соціальної політики через зростання податків. Гіпотезою була обрана теза про наявність безпосереднього зв'язку між цими показниками: більш конкурентоспроможні агенти менше розраховують на державу і навпаки.

При цьому респондентам було запропоновано 2 варіанти віднесення своєї сім'ї (і відповідно себе): за шкалою «багаті-середні-бідні» та «багаті-заможні-середні-бідні-жебраки». На перший погляд ідентична класифікація в обох випадках надала різні оцінки (табл. 5) - у другому випадку кількість агентів категорій «багаті» і «бідні» різко зменшувалася. Тобто більшість респондентів відносила себе до середнього класу, що методологічно є зрозумілим.

Таблиця 5

Результати соціальної стратифікації респондентів, %*

За шкалою «багаті-середні-бідні»				
багаті	середні		бідні	
28,0	46,0		26,0	
За шкалою «багаті-заможні-середні-бідні-жебраки»				
Багаті	заможні	середні	бідні	жебраки
5,0	35,0	58,0	2,0	-

Примітки: *- загалом по всій групі

Джерело: авторські дослідження

Респондентам було запропоновано оцінити по 10-бальній шкалі важливість виконання державною вказаних функцій («10» - держава (і тільки держава) повинна це забезпечити, «0» - це не є

функцією держави). Були вказані такі функції: 1) освіта; 2) медична допомога; 3) пенсії за віком та інвалідністю; 4) допомога при догляді за малими дітьми; 5) забезпечення зайнятості; 6) допомога у започаткуванні та веденні бізнесу; 7) зменшення податків. Вказані функції представляли собою різні методологічні підходи до оцінювання ролі держави, де №№1-4 – традиційні функції прямої соціальної підтримки громадян, тоді як №№5-7 – такі, що сприяють економічній активності населення, тобто у цьому разі від держави очікується скоріше створення фонових умов для реалізації потенціалу агентів. Підсумовуючим було питання «наскільки сім'я потребує державної допомоги», а також «чи готові Ви збільшувати Ваші податкові нарахування у державний бюджет, щоб соціальна допомога в країні зростала». При цьому пропонувалося вказати в довільній формі додаткову інформацію, яка б пояснила позицію респондента. Результати наведено у табл. 6.

Таблиця 6

Результати опитувань респондентів різних груп, бали

Оцінювання функцій держави та відповідні питання	Групи агентів			
	багаті	заможні	середні	бідні
Освіта	7,0	7,5	7,6	9,0
Медична допомога	8,1	8,3	8,5	8,6
Пенсійне забезпечення	5,9	6,1	6,9	8,5
Допомога при догляді за малими дітьми	6,3	6,7	6,9	8,5
Забезпечення зайнятості (допомога безробітним)	4,8	5,1	6,0	8,5
Допомога у започаткуванні та веденні бізнесу	7,7	9,2	9,5	7,0
Зменшення податків	8,9	9,1	9,0	4,5
Наскільки Ваша сім'я потребує державної підтримки	2,1	3,5	5,1	8,3
Чи готові Ви збільшувати фінансування державної соціальної політики через податки*	5,3	4,9	4,7	-

Примітки: * - частка позитивних відповідей («так»), %

Джерело: авторські дослідження

Слід зазначити, що традиційно високі запити всіма групами агентів відзначалися щодо участі держави в освіті та охороні здоров'я. Стосовно інших позицій результати, як вважаємо, підтвердили основну гіпотезу, згідно з якою державна підтримка оцінювалася тим більше, чим гіршим був майновий статус агентів. Водночас вища конкурентоспроможність груп агентів забезпечувала ефект вищої оцінки щодо непрямої участі держави у створенні сприятливих умов для економічної активності (вище зазначені функції №№5-7); особливо активними була позиція груп «заможні» та «середні», що слід безпосередньо асоціювати із середнім класом українського соціуму. Група «багатих» у переважній більшості випадків очікувано оцінювала роль держави значно нижче.

Стосовно готовності участі у фінансуванні соціальної політики держави, то активність всіх груп була мінімальною. У додатковій інформації, що супроводжували анкети, респонденти (більше 90%) вказували на корумпованість, непрозорість, неефективність держави як причини такої неготовності.

Знову ж таки, у додатковій інформації респондентами наводилася оцінка ринкових реформ, що поширена у їхніх сім'ях, серед родичів, знайомих, близьких. Зведення цієї інформації засвідчило, що більше 80% респондентів переконані, що ринкові реформи обумовили додаткові і переважно незаслужені блага (переваги) для дуже обмеженої частини соціуму, які мали доступ до політичної влади чи кримінальної (протиправної) діяльності, звідси існуючі в Україні багатії – це результат не праці, а саме цих названих факторів. Серед респондентів в цілому зафіксовано позитивне ставлення до ринку, проте фоном цього є острах безробіття та практична повна недовіра до влади і політиків. Єдиним позитивом при цьому слід відзначити очікування більшості опитуваних того, що ринкові реформи в Україні все ж таки рано чи пізно принесуть вигоди для всього суспільства; іншим аспектом стала майже повна відсутність симпатій серед респондентів до лівих ідей марксистського типу.

Досліджуваний у статті сегмент соціуму не може відбивати загальносуспільні настрої, проте кількісні пропорції соціальної стратифікації можуть суттєво корегуватися з огляду на роль окремих груп агентів. Як вважаємо, саме ця група агентів належить до потенційного ядра подальших реформ в країні. Зовсім не обов'язково, щоб чисельність цієї групи переважала, натомість роль групи представляється значно вищою у порівнянні із іншими з огляду на перспективи реформ. І для даного сегменту агентів характерним було принципово інше розуміння співвідношення ролі держави та окремої особистості як економічного агента щодо самостійного забезпечення своїх потреб на користь фактору індивідуалізму. В свою чергу, слід підкреслити як виключно важливу проблему для українського соціуму відсутність довіри до держави. Зазначена точка зору представляється логічною, тоді як подолання ситуації потребує грандіозних зусиль з боку тієї ж держави, що і означатиме по суті докорінні інституційні зміни в процесі реформ.

Висновки з проведеного дослідження. Термін «пролетаріат» має глибокий методологічний зміст, використання якого доречно у традиційній історичній редакції і аж ніяк – марксистській. Питання полягає не у назві, а у об'єктивності наявності опортуністично налаштованої до змін частини соціуму, що не може ігноруватися ідеологами і практиками реформ. Виключно важливим при цьому є вірне тлумачення причин опортуністичності цієї категорії, де основну роль відіграватиме завжди, очевидно, бідність, яку сьогодні так чи інакше пов'язують із наслідками ринкового реформування. Проте і бідність є скоріше наслідком, а не діагнозом: хотіли б наголосити на тому, що маргінальність поведінки внутрішнього пролетаріату не є природною, а обумовлена, очевидно, масовим почуттям непотрібності у даному суспільстві. Звідси наявність проблеми пролетаріату – це проблема недосконалого соціуму, а не індивідуумів, які вважаються асоціальними. Тому найвище соціальне досягнення ринкових реформ полягає у можливості сприяти розумінню, сприйняттю і досягненню належного соціально-економічного статусу для кожного індивідууму. Такий перелік завдань формує на практиці фундаментальні принципи ефективного соціального контракту між соціумом та державою як запоруки коректного сприйняття змін та можливих втрат при цьому. Натомість трансформація пострадянських країн визначається насамперед фактором інституційної невизначеності, де режими як економічної, так і соціальної політики продовжують формуватися. Завдання національної науки – всебічно сприяти ефективності даних процесів відповідно до стану та запитів соціуму.

Література

1. Історія економічних вчень: підручник / Л.Я. Корнійчук, Н.О. Татаренко. А.М. Поручник та ін.; за ред. Л.Я. Корнійчук. – К. : КНЕУ. – 2001. – 564 с.
2. Malthus T. An Essay on the Principle of Population, as It Affects the Future Improvement of Society, with Remarks on the Speculations of Mr. Godwin, M. Condorcet, and Other Writers [Електронний ресурс] / T. Malthus. – London: J. Johnson, in St. Paul's Church-yard, 1798. – Режим доступу: <http://www.econlib.org/library/Malthus/malPop.html>
3. Сисмонди Ж.С. Новые начала политической экономии в его отношении к народонаселению / Жан Сисмонд де Сисмонди. В 2-х т. – М. : Соцэкгиз, 1967. – 937 с.
4. Booth Charles. Life and labour of the people in London. 1st series: Poverty / Charles Booth. – New York, A.M. Kelley, 1969.
5. Маркс К. Манифест коммунистической партии / Карл Маркс, Фридрих Энгельс // Сочинения, том 4. Издание второе. – М. : Издательство политической литературы, 1955. – 638 с.
6. Маркс К. Нищета философии / Карл Маркс. – М. : Госполитиздат, 1980. – 89 с.
7. Федоренко Я. Проблеми формування середнього класу в процесі трансформації соціальної структури в українському селі періоду незалежності / Я. Федоренко // Наукові записки ВДПУ. Вип. 22. Серія : Історія : Збірник наукових праць. – Вінниця : ДП «Державна картографічна фабрика», 2014. – С. 105-108.
8. Ковальчук Т. Чи є у нас середній клас? / Т. Ковальчук // Урядовий кур'єр. – 2002. – 28.11.2002.
9. Деркач А. Бесконечно длящееся настоящее: Украина: четыре года пути / А. Деркач, А. Ермолаев, С. Веретенников. – К. : Либідь, 1995. – 239 с.
10. Статистичний щорічник Вінниччини за 2001 рік / Головне управління статистики у Вінницькій області // за ред. С. Ігнатова. – Вінниця: Вінницьке обласне управління статистики, 2002. – 528 с.
11. Статистичний щорічник Вінниччини за 2015 рік / Головне управління статистики у Вінницькій області // за ред. С. Ігнатова. – Вінниця: Вінницьке обласне управління статистики, 2016. – 624 с.
12. Тойнбі А. Дослідження історії : пер. с англ. / Арнольд Тойнбі. – М. : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2000. – С. 115-206.

References

1. Korniiichuk, L.Ya., Tatarenko, N.O., Poruchnyk, A.M. et al. (2001), *Istoria ekonomichnykh vchen* [History of economic thought], textbook, KNEU, Kyiv, Ukraine, 564 p.
2. Malthus, T. (1798), "An Essay on the Principle of Population, as It Affects the Future Improvement of Society, with Remarks on the Speculations of Mr. Godwin, M. Condorcet, and Other Writers", London: J. Johnson, in St. Paul's Church-yard, available at: <http://www.econlib.org/library/Malthus/malPop.html> (access date May 10, 2017).
3. Sismondî, Zh.S. (1967), *Novyye nachala politicheskoy ekonomii v yego otnoshenii k narodonaseleniyu* [Nouveaux principes d'économie politique, ou de la Richesse dans ses rapports avec la population], Vol. I-II, Sotsekgiz, Moscow, Russia, 937 p.
4. Booth, C. (1969), *Life and labour of the people in London. 1st series: Poverty*, New York, A.M. Kelley.
5. Marx, Karl and Engels, Frederick (1955), *Manifest kommunisticheskoy partii* [Manifesto of the Communist Party], Cochineniya, Vol. 4, Iss. 2, Izdatelstvo politicheskoy literatury, Moscow, Russia, 638 p.

6. Marx, Karl (1980), *Nishcheta filosofii* [The Poverty of Philosophy], Gospolitizdat, Moscow, Russia, 89 p.
7. Fedorenko, Ya. (2014), "Problems of the middle class formation in the process of transformation of the social structure in the Ukrainian village of the period of independence", *Naukovi zapysky VDP*, vol. 22, Seriya : Istorii : Zbirnyk naukovykh prats, DP «Derzhavna kartografichna fabryka», Vinnytsia, Ukraine, pp. 105-108.
8. Kovalchuk, T. (2002), "Do we have middle class?", *Uriadovyi kurier*, vol. 28.11.
9. Derkach, A., Yermolaiev, A. and Veretennikov, S. (1995), *Beskonechno dljascheesia nastoiaschee: Ukraina: chetyre hoda puti* [Infinitely lasting moment: Ukraine: four-year path], Lybid, Kyiv, Ukraine, 239 p.
10. The Main Department of Statistics in Vinnytsia region (2002), *Statystychnyi shchorichnyk Vinnychchyny za 2001 rik* [Statistical Yearbook of Vinnytsya for 2001], Vinnytsya Regional Department of Statistics, Vinnytsia, Ukraine, 528 p.
11. The Main Department of Statistics in Vinnytsia region (2016), *Statystychnyi shchorichnyk Vinnychchyny za 2015 rik* [Statistical Yearbook of Vinnytsya for 2015], Vinnytsya Regional Department of Statistics, Vinnytsia, Ukraine, 624 p.
12. Toynbee, Arnold J. (2000), *Doslidzhenna istorii* [A Study of History], translated from English, ZAO «Olymp-Byznes», Moscow, Russia, pp. 115-206.

УДК 330.341.1:331.101.262

**Брич В.Я.,
д-р екон. наук, професор, професор кафедри
міжнародного бізнесу і туризму
Тернопільський національний економічний університет
Снігур Х.А.,
канд. екон. наук, старший викладач кафедри
міжнародної економіки, маркетингу і менеджменту
Івано-Франківського інституту менеджменту
Тернопільського національного економічного університету**

ІННОВАЦІЇ В СИСТЕМІ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

**Brych V.Ya.,
dr.sc.(econ.), professor, professor at the department
of international business and tourism
Ternopil National Economic University
Snihur Kh.A.,
cand.sc.(econ.), senior lecturer at the department of
international economics marketing and management
Ivano-Frankivsk Institute of Management
Ternopil National Economic University**

INNOVATIONS IN THE SYSTEM OF HUMAN DEVELOPMENT

Постановка проблеми. Економічне середовище швидко змінюється, і дані зміни характеризуються такими явищами, як глобалізація, зміна вимог споживачів та інвесторів, постійна конкуренція на ринку товарів. Інноваційні засади піднесення економіки країни вимагають введення змін в суспільне життя, які спрямовані на всесторонній розвиток людини, зростання взаємовідношення між наукою, освітою і виробництвом, підтримкою та примноженням інтелектуального потенціалу країни. Людські ресурси вважаються одним з найважливіших ресурсів сьогоднішніх підприємств. Знання, закладені в людський капітал, дозволяють підприємствам розширювати відмінні компетенції та виявляти інноваційні можливості. Коли підприємства розробляють нові продукти та удосконалюють процеси управління, вони вимагають мотивації та здатності людського капіталу виробити творчі ідеї, розробляти інноваційні підходи та надавати нові можливості.